

Стан готовності майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання
підлітків: експертна оцінка

The article deals with the problem of introduction of gender approach into professional activity of social pedagogues. The state of readiness of future social pedagogues for teenagers' gender education is investigated. The special attention is paid to the lecturers' attitude to the problem of introduction of gender approach into the educational system.

Сучасне українське суспільство можна охарактеризувати як маргінальне щодо гендерної проблематики, оскільки відхід від патріархатних тенденцій уже намітився, але водночас тривають дискусії про доцільність культивування ідеї гендерної рівності. Суперечностями сьогодення є також прийняття егалітарних ідей як орієнтирів власного життя і на протидію нерозуміння гендерної проблематики. Гендерна політика, на жаль, ще не є достатньо послідовною і системною. Ця ситуація невизначеності призводить до дезорієнтації підростаючого покоління. Вимогою часу є підготовка нової генерації педагогічних працівників, які усвідомлюють закономірності гендерного розвитку, своєрідність гендерного поділу суспільства, знають прийоми, засоби, методи гендерного виховання, уникають проявів сексизму, мають належний рівень особистої гендерної культури. Зростає роль соціального педагога як фахівця, обізнаного із особливостями суспільного життя, як спеціаліста, який покликаний допомогти адаптуватись до мінливих соціальних умов, а з огляду на професійну роль посередництва, може консолідувати зусилля різних інституцій з метою формування гендерної культури.

Проблеми підготовки фахівців до реалізації гендерного підходу у професійній діяльності, формування гендерної культури студентів ВНЗ, умови впровадження гендерного підходу у ВНЗ знайшли відображення у дисертаційних дослідженнях С.М. Гришак [1]; І.В. Іванової [2]; І.С.Мунтяна [3]; Н.О. Приходькіної [4]; П.П. Терзі [5] та інших.

З метою виявлення стану готовності майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання підлітків було проведено дослідження (експертна оцінка), що включало такі компоненти:

- ставлення викладачів до ідеї впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес;
- умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання підлітків;
- оцінка міри необхідності гендерних знань, умінь та навичок для соціального педагога і міри сформованості їх у студентів – майбутніх соціальних педагогів;
- проблеми, які можуть виникнути під час підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання.

У ролі експертів виступили викладачі кафедри соціальної педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності Житомирського державного університету імені Івана Франка. Загальна кількість опитаних – 40 осіб, із них 30 жінок, 10 чоловіків.

На питання «Як Ви ставитеся до ідеї впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес?» відповідь «позитивно» зазначили усі респонденти. Аналіз відповідей респондентів дозволив виділити такі групи аргументів (причин) доцільності підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання: І – суспільно обумовлені, II –

---

¹ Кафедра соціальної педагогіки і педагогічної майстерності, соціально-психологічний факультет, Житомирський державний університет імені Івана Франка; науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Коляденко Світлана Миколаївна

професійно обумовлені, серед яких можна виділити групу педагогічно обумовлених аргументів.

До суспільно обумовлених ми віднесли наступні: значна кількість актуальних соціальних проблем, що мають гендерний характер, у багатьох суспільних сферах простежується гендерна нерівність, дискримінація, побутують гендерні стереотипи. Підкреслюється факт глобальних соціально-економічних трансформацій. Ще одна підгрупа пов'язана із формуванням гендерної політики, утвердженням основ гендерної рівності, гендерної демократії в українському суспільстві, проводиться паралель із європейськими стандартами. У цілому простежується усвідомлення респондентами актуальності гендерних проблем, зв'язок сучасної соціокультурної ситуації із потребою підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання

До професійно обумовленої групи причин доцільності підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання, вказаних респондентами, належать: підвищення рівня професіоналізму, громадянської активності, розвиток професійно важливих якостей, як-от толерантність, гендерна чутливість, що виступають запорукою конструктивної співпраці з різними категоріями клієнтів. Особливий наголос робиться на тому, що гендерні знання, уміння, навички є такими ж професійно рівноправними й потрібними, як і інші. Також респонденти наголошують на функціональних обов'язках соціального педагога, що передбачають наявність ґрунтовних знань із гендерної проблематики, реалізації функції посередника між суспільством і особистістю, з огляду на це соціальний педагог має володіти методикою гендерного підходу.

У межах цієї групи можна виділити підгрупу власне педагогічної доцільності підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання. Логіка міркувань респондентів: соціальний педагог насамперед покликаний створювати умови успішної соціалізації, а це неможливо без реалізації принципів гендерного паритету; соціальний педагог повинен здійснювати гендерну освіту молоді, розв'язувати соціально-педагогічні проблеми, зумовлені гендерною дискримінацією. Підготовка соціальних педагогів до гендерного виховання, на думку опитуваних, оптимізує виховний процес, що позитивно вплине на соціалізацію підростаючого покоління, зменшить рівень соціальних і психологічних проблем вихованців.

Експертам було запропоновано оцінити (за 10-бальною шкалою, де 10 – максимальна потреба/сформовані значною мірою, 1 – мінімальна потреба/не сформовані), якою мірою соціальний педагог повинен володіти компонентами гендерних знань і якою мірою ці компоненти сформовані у студентів – майбутніх соціальних педагогів. Результати представлені у Рис. 1.

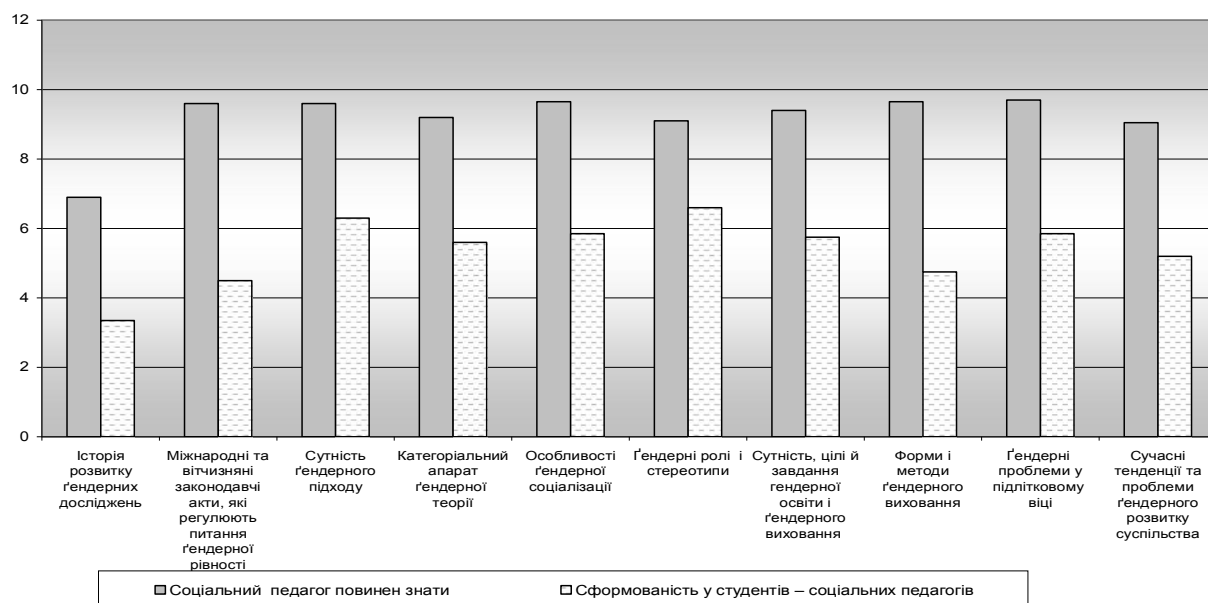

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів щодо сформованості гендерних знань

Зміст наступного питання полягав у тому, щоб оцінити (за 10-бальною шкалою, де 10 – максимальна потреба/сформоване значною мірою, 1 – мінімальна потреба/не сформоване, якою мірою соціальному педагогу мають бути гендерні уміння і навички і якою мірою ці компоненти сформовані у студентів – майбутніх соціальних педагогів. Результати представлені у Рис.2.

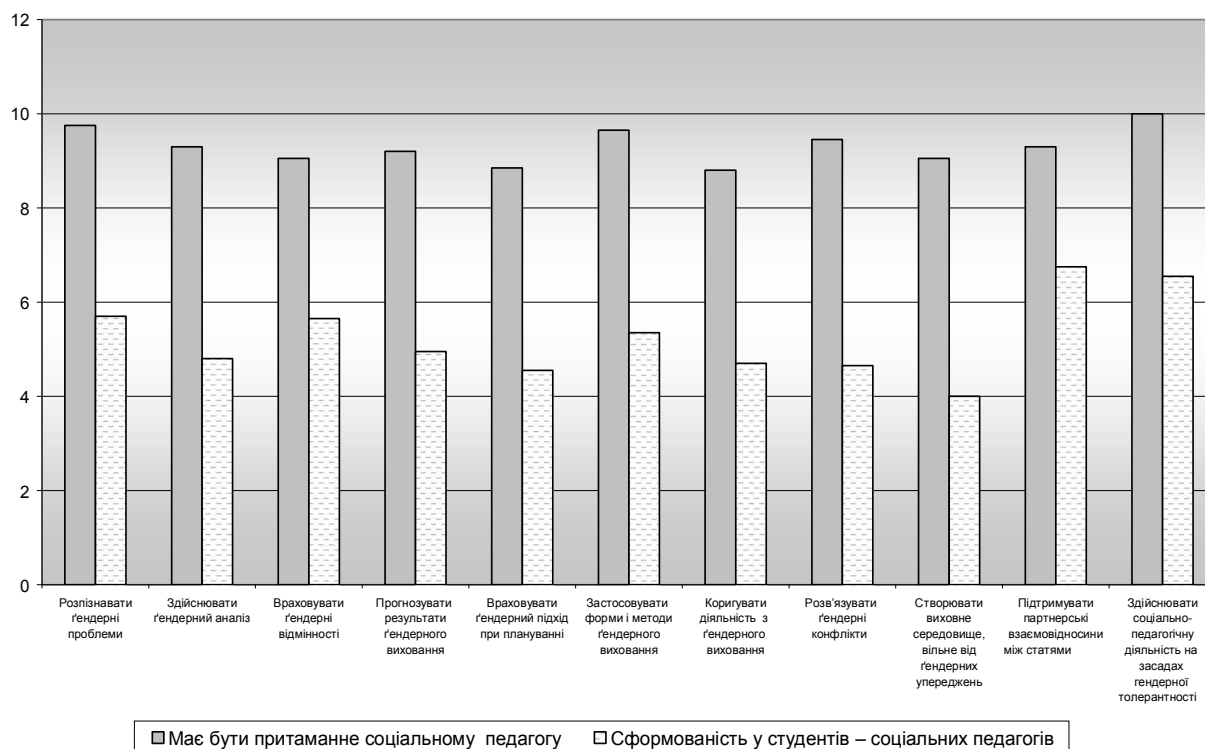

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів щодо сформованості гендерних умінь

На думку експертів, гендерні знання, уміння і навички потрібні майбутнім соціальним педагогам значною мірою, а наявний рівень їх сформованості не є достатнім і потребує спеціально організованих педагогічних умов.

Експертам було запропоновано оцінити дотримання яких із нижченаведених умов максимально сприятиме формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання підлітків (де 5 – сприятиме значною мірою; 1 – сприятиме мінімально). Узагальнені результати представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання підлітків

№ з/п	Умова	Значення	Ранг
1.	Оволодіння гендерними знаннями під час вивчення соціогуманітарних, фахових та психолого-педагогічних дисциплін	4,1	III
2.	Вивчення спецкурсів із гендерної проблематики	4,3	I
3.	Реалізація гендерного підходу під час проходження практики	3,6	VI
4.	Участь у студентській науково-дослідній роботі гендерно-тематичного спрямування	3,8	IV
5.	Участь у волонтерській діяльності, спрямованій на утвердження ідеї гендерної рівності	3,7	V
6.	Участь у виховних заходах на гендерну тематику	3,5	VII
7.	Самоосвіта	4,2	II

Перші три позиції як найбільш ефективні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання, виділені експертами, – це «вивчення спецкурсів із гендерної проблематики», «оволодіння гендерними знаннями під час вивчення соціогуманітарних, фахових та психолого-педагогічних дисциплін», «самоосвіта». Наступні рангові місця розподілені таким чином: «участь у студентській науково-дослідній роботі гендерно-тематичного спрямування» (IV), «участь у волонтерській діяльності, спрямованій на утвердження ідеї гендерної рівності» (V), «реалізація гендерного підходу під час проходження практики» (VI), «участь у виховних заходах на гендерну тематику» (VII).

Аналіз відповідей викладачів на питання «Які спецкурси на гендерну тематику доцільно ввести у процес підготовки соціальних педагогів у ВНЗ?» дозволив виділити три тематичні блоки.

Педагогічний блок: «Гендерна педагогіка», «Соціально-педагогічна діяльність щодо формування гендерної рівності», «Проблема гендерної рівності у діяльності навчальних закладів», «Активні технології гендерного виховання», «Закордонний досвід гендерного виховання», «Методика гендерного виховання в умовах ЗОШ», «Гендерні характеристики соціально-педагогічної діяльності».

Психологічний блок: «Гендерна психологія», «Основи гендерної соціалізації особистості», «Особливості гендерного консультування», «Методика розв'язання гендерних конфліктів».

Суспільний блок: «Гендер і суспільство», «Вступ до гендерних досліджень», «Гендерні студії», «Гендерні стереотипи: сутність та шляхи подолання», «Гендерний паритет у розбудові демократичного суспільства», «Механізм реалізації гендерної політики в Україні».

Виділені респондентами проблеми, що можуть виникнути під час підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання, можна згрупувати наступним чином: науково-методологічні, навчально-методичні, світоглядні, організаційні.

Науково-методологічні: методологічні протиріччя в сучасній українській науковій думці щодо сутності гендерного виховання, невизначеність у понятійно-категоріальному апараті, переорієнтація тематики професійно зорієнтованих дисциплін з урахуванням гендерної тематики.

Навчально-методичні: неврахування гендерного компонента при складанні навчальних планів та програм, недостатнє навчально-методичне забезпечення, низький науково-методичний рівень подачі матеріалу, нефахове викладання, затеоретизованість навчання, слабка підготовка до практичної діяльності.

Світоглядні: невідповідність власних переконань гендерним, негендерні професійні пріоритети, гендерні стереотипи студентів та викладачів.

Організаційні: відсутність чіткої державної програми розвитку гендерного компонента в освіті, нестача аудиторного часу для проведення тренінгових занять, дискусій та диспутів, необхідних для оволодіння гендерними знаннями, переповненість академгруп.

Зазначимо, що респонденти дали глибоке обґрунтування доцільності підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання, виділили широкий спектр проблем, які можуть виникнути під час цього процесу, продемонстрували належний рівень володіння гендерною термінологією, комплексне бачення щодо пропонованих спецкурсів, що можна пояснити, по-перше, безпосередньою участю у професійній підготовці соціальних педагогів, по-друге, тісними міжпредметними зв'язками соціально-педагогічних дисциплін із суспільнознавчими. По-третє – реальною практикою впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес. На підтвердження цієї тези може свідчити наступне. У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича кафедра соціальної педагогіки забезпечує викладання таких дисциплін, як «Основи гендерної соціалізації», «Гендерні тренінги». Дисципліни «Соціальна педагогіка» та «Соціально-педагогічне консультування сім'ї» містять гендерний компонент. У Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка з 2002 року для майбутніх соціальних педагогів викладається дисципліна «Гендерна педагогіка», що має статус нормативного

курсу. Окрім того, при університеті з 1998 року діє Лабораторія гендерних досліджень, яку очолює викладачка кафедри соціальної педагогіки, кандидат філософських наук, доцент О.А. Луценко. Лабораторія є потужним науковим центром, що систематично проводить науково-методичні семінари, науково-практичні конференції, круглі столи на гендерну тематику. У Житомирському державному університеті імені Івана Франка із 2006 року для майбутніх соціальних педагогів викладається курс «Гендерна педагогіка», окрім того гендерний компонент включений майже у всі дисципліни соціально-педагогічного спрямування. Також у 2007 році при університеті створено Центр гендерної освіти, до діяльності якого активно долучається кафедра соціальної педагогіки.

Отже, на думку експертів, гендерні знання, уміння і навички потрібні майбутнім соціальним педагогам значною мірою, а наявний рівень сформованості не є достатнім і потребує спеціально організованих педагогічних умов.

Позитивне ставлення викладачів кафедр соціальної педагогіки до питання впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес, комплексне бачення його реалізації, підкріплене фаховим володінням гендерною термінологією та матеріалом – запорука оптимізації процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання.

Список використаної літератури:

1. Гришак С.М. Підготовка майбутніх спеціалістів соціальної сфери до реалізації ідеї гендерної рівності в професійній діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. – Луганськ, 2007. – 22 с.
2. Іванова І.В. Підготовка майбутніх учителів до основ гендерної освіти старшокласників у процесі навчально-професійної діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2007. – 22 с.
3. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2004. – 20 с.
4. Приходькіна Н.О. Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2009. – 20 с.
5. Терзі П.П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Кіровоград, 2007. – 20 с.